

Thesis Title	Changes in Livelihood Strategies and Gender Roles in a Fishery-Dependent Floating Community in Tonle Sap Lake, Cambodia	
Author	Ms. Mith Somountha	
Degree	Master of Arts (Sustainable Development)	
Thesis Advisory Committee	Lect. Dr. Santita Ganjanapan	Chairperson
	Assoc. Prof. Dr. Jamaree Chiengthong	Member

ABSTRACT

This study analyzes changes in livelihood strategies and gender roles in a fishery-dependent floating community in Tonle Sap Lake under the context of decline in fish and aquatic resources and limited rights of access to and use of fisheries and flooded forests. There were four research objectives: (1) to examine the historical development and social-ecological context of fishery resource management in the Tonle Sap Lake, (2) to investigate the implication of the state fishery management policies and their effect on rights of access, use and control of resources by local community, (3) to examine the processes that led to the transformation of gender roles, work patterns, and attitudes as well as space, and in turn, how local people respond to these changes and (4) to explore the strategies that women use in coping and adapting to the change in order to sustain the household and empower themselves. The conceptual framework were based on such concept as gender division of labor, gendered space, nested resources tenure, and livelihood strategies.

The researcher carried out her field work in Chhnok Trou Village, Kampong Chhnang Province, Cambodia. The research employed both qualitative and quantitative methods. Primary data were collected using such techniques as household survey, focus group discussion, interview, and observation. Secondary data were collected from government and non-government agencies. This study found that fishing tenure in Tonle Sap Lake has been changing in response to the Cambodian

political and economic condition. Since the late 1980s, the Cambodian government has adopted market-oriented economic development policies which have reintroduced the privatization of fishery resources. Fishing lot owners have legitimized exclusive rights to exploit fishery resources in their lots. Over-exploitation by using modern fishing equipment to maximize the fish catch in the past decade has resulted in fishery resource declines.

Since the mid 1990s, when the seine net (*oun*) was introduced, access to fishery resources by medium and small-scale fishers in Chhnok Trou village has become more contested and the fish stock has decreased. Because of the reduced fish stock, both licensed and non-licensed fishers have competed for catches in open lake waters. Fishers are intimately familiar with the diverse ecology of the lake and adapt well to seasonal water level changes. They are knowledgeable about seasonal fish migration, frequently apply local knowledge to their work, and have developed appropriate fishing equipments to catch fish.

During the closed season, large and medium-scale fishers are prohibited from fishing. While the fishing grounds in the lake are open to small-scale fishers at this time, there are few fish to be caught. During the open season, access to fishing grounds in the open lake is mostly controlled by seine net operators. Because of corruption, they are able to use illegal fishing equipments. Small and medium-scale fishers are afraid to use illegal fishing gear because numerous local agencies in the village monitor for illegal fishing practice. In this sense, access and use of fishing grounds of Chhnok Trou people can be seen through power relations, social relations and capital investments.

Local livelihoods are diverse and flexible. Villagers adapt their means of making a living according to the changing fishery policies, the scarcity of fishery resources, the uncertainty of access to flooded forests and the seasonal change in water level of the lake. Before 2000, fish cage culture and shellfish collection were adaptive strategies which were practiced by many households to sustain their livelihood. Nevertheless, after fish cage culture was prohibited in 2005, local people have struggled to find livelihood alternatives such as spending long hours in fishing, intensifying fishing gear, out-migration, and increased domestic animals' raising. The adaptation of local livelihood strategies differs depending on the household's

economic status and the strength of their social networks. At the household level, men and women have different responsibilities for income generation and crisis management. Although it is the men who catch the fish, it is the women who sell the catch and manage the finances for the households. Women primarily handle food shortage and economic crises for a family. To do so, good social relations are vital for women.

Men and women acquire fishing knowledge differently based on the nature of their work and the division of labor among family members. Although a couple goes to fish together, they perform different tasks based on knowledge and physical ability. However, gender division of work is not static year round because men and women perform different tasks in different seasons. Tasks can also vary according to economic status, age, and assets. Therefore, gender roles are not fixed and have been influenced by the inconsistency of fishery policies and other resource constraints. Likewise, gendered space is also dynamic. Men's and women's spaces differ regarding to their division of labor, and it can be changed depending on the changes in gender roles, responsibilities and interests. Though, women's and men's spaces are sometimes overlapping and interdependent on each other, it can also differ according to age and economic status.

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การดำรงชีวิต และบทบาทหญิงชายในชุมชนลอยน้ำที่พึ่งพาการประมงแห่งหนึ่งในทะเลสาบเขมร ประเทศกัมพูชา

ผู้เขียน นางสาว มิทธิ์ สุมณฑา

ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาอย่างยั่งยืน)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร. สันฐิตา กาญจนพันธ์	ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร. จามะรี เชียงทอง	กรรมการ

บทคัดย่อ

งานศึกษานี้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์การดำรงชีพและบทบาทด้านเพศสภาพในชุมชนลอยน้ำที่พึ่งพาการหาปลาในทะเลสาบน้ำจืด โตนเลสาบ ภายใต้บริบทการลดลงของปลาและสัตว์น้ำต่าง ๆ และการจำกัดสิทธิการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรประมงและป่าที่น้ำท่วมถึง การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สี่ประการ ได้แก่ (1) เพื่อพิจารณาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และบริบททางนิเวศวิทยาและทางสังคมของการจัดการทรัพยากรประมงในทะเลสาบน้ำจืด โตนเลสาบ (2) เพื่อศึกษานัยยะเชิงนโยบายการจัดการประมงของรัฐ และผลกระทบต่อสิทธิการเข้าถึง การใช้ และการควบคุมทรัพยากรโดยชุมชนท้องถิ่น (3) เพื่อศึกษากระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบทบาททางเพศสภาพ รูปแบบการทำงาน และทัศนคติ ตลอดจนพื้นที่ และในทางกลับกัน คนในท้องถิ่นตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้อย่างไร และ (4) เพื่อสำรวจยุทธวิธีที่ผู้หญิงใช้รับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อค้ำจุนครัวเรือนและเพิ่มอำนาจให้แก่พวกเขา กรอบแนวคิดในการศึกษาได้อาศัยแนวความคิดดังต่อไปนี้ การแบ่งงานกันทำตามเพศสภาพ พื้นที่ทางเพศสภาพ การล้อมซ้อนของสิทธิในทรัพยากร และยุทธศาสตร์การดำรงชีพ

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคสนามที่หมู่บ้านชนก ต.รู จังหวัด กำปงชนัง ประเทศกัมพูชา งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลปฐมภูมิโดยใช้วิธีการสำรวจครัวเรือน การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสังเกต ข้อมูลทุติยภูมิได้จากหน่วยงานรัฐและองค์กรเอกชน งานศึกษานี้พบว่าสิทธิการประมงในทะเลสาบน้ำจืด โตนเลสาบได้เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและการเมืองของกัมพูชา ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา รัฐบาลกัมพูชาได้ใช้นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการตลาด รัฐบาลนำนโยบายการแปลงทรัพยากรประมงให้เป็นของเอกชนกลับมาใช้อีก เจ้าของเขตสัมปทานประมงได้สร้างความชอบธรรมในการใช้สิทธิเกิด

กันเพื่อกอบโกยทรัพยากรประมงในเขตสัมปทานของพวกเขา การกอบโกยที่มากเกินไปโดยใช้เครื่องมือประมงสมัยใหม่จับปลาให้ได้มากที่สุด ในทศวรรษที่ผ่านมาส่งผลให้ทรัพยากรประมงลดลง

ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 เมื่อมีการนำอวนมาใช้ ชาวประมงขนาดกลางและขนาดเล็กในหมู่บ้านชนบท ตูร แข่งขันกันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรประมงและปริมาณปลาได้ลดลง การที่ปลาลดปริมาณลงทำให้ชาวประมงทั้งที่มีใบอนุญาตและไม่มีใบอนุญาตต่างก็แย่งกันจับปลาในทะเลสาบ ส่วนที่เข้าถึงได้อย่างเสรี ชาวประมงคุ้นเคยกับระบบนิเวศที่หลากหลายของทะเลสาบอย่างมากและปรับตัวได้ดีกับการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำตามฤดูกาล พวกเขามีความรู้เรื่องการอพยพของปลาตามฤดูกาล ปรับใช้ความรู้ท้องถิ่นในการทำงานอยู่บ่อยครั้ง และพัฒนาเครื่องมือประมงที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการจับปลา

ในฤดูห้ามจับปลา ชาวประมงขนาดใหญ่และกลางถูกห้ามจับปลา ขณะที่พื้นที่ประมงในทะเลสาบเปิดให้ชาวประมงขนาดเล็กจับปลาได้ แต่ในช่วงนี้มีปลาให้จับเพียงเล็กน้อย ส่วนในฤดูจับปลานั้น การเข้าถึงพื้นที่ประมงในทะเลสาบส่วนที่เปิดให้เข้าถึงอย่างเสรีถูกควบคุมโดยผู้ใช้อวนเป็นส่วนใหญ่ การทุจริตทำให้พวกเขาสามารถใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายได้ ส่วนชาวประมงขนาดกลางและขนาดเล็กไม่กล้าใช้เครื่องมือจับปลาที่ผิดกฎหมาย เพราะมีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในหมู่บ้านคอยออกตรวจจับเป็นจำนวนมาก ในแง่การเข้าถึงและการใช้พื้นที่ประมงของคนชนบท ตูร สามารถมองได้จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และการลงทุน

วิถีชีวิตท้องถิ่นมีความหลากหลายและยืดหยุ่น ชาวบ้านปรับวิธีทำมาหากินไปตามนโยบายการประมงที่เปลี่ยนแปลง การขาดแคลนทรัพยากรประมง ความไม่แน่นอนของสิทธิในป่าที่น้ำท่วมถึง และการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำในทะเลสาบตามฤดูกาล ในช่วงก่อนปี 2000 การเลี้ยงปลาในกระชังและการเก็บหอยเป็นยุทธวิธีการปรับตัวที่หลายครัวเรือนใช้เลี้ยงชีวิต แต่หลังจากมีการห้ามการเลี้ยงปลาในกระชังในปี 2005 คนท้องถิ่นได้ค้นหานาทางเลือกในการดำรงชีพ เช่น การใช้เวลาหาปลานานขึ้น การเพิ่มจำนวนเครื่องมือจับปลามากขึ้น การอพยพออกจากหมู่บ้าน และการเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือนมากขึ้น มีการปรับยุทธวิธีการดำรงชีพในท้องถิ่นแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม ในระดับครัวเรือนผู้ชายและผู้หญิงมีความรับผิดชอบต่างกันในการสร้างรายได้และการจัดการกับวิกฤตการณ์ แม้ว่าผู้ชายเป็นผู้จับปลามากก็ตาม ผู้หญิงจะเป็นผู้ขายปลานั้นและบริหารจัดการการเงินของครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ผู้หญิงมักจะรับมือกับปัญหาการขาดแคลนอาหารและวิกฤตเศรษฐกิจของครอบครัว ในการนี้ ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้หญิง

ผู้ชายและผู้หญิงได้รับความรู้ทางการประมงแตกต่างกันไปตามลักษณะงานที่พวกเขาทำและการแบ่งงานกันทำในบรรดาสมาชิกครอบครัว แม้ว่าคู่สามีภรรยาจะไปทำการประมงด้วยกัน พวกเขาที่ทำงานต่างกันบนฐานความรู้และความสามารถทางสรีระที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม การแบ่งงานตามเพศสภาพไม่ได้มีลักษณะตายตัวตลอดทั้งปี เพราะผู้ชายและผู้หญิงทำงานที่แตกต่างในแต่ละฤดูกาล งานยังอาจผันแปรไปตามสถานะทางเศรษฐกิจ อายุ และทรัพย์สิน ดังนั้น บทบาททางเพศสภาพจึงไม่ได้ตายตัว และได้รับอิทธิพลจากนโยบายการประมงและข้อจำกัดอื่น ๆ ของทรัพยากรที่ผันเปลี่ยนไปไม่มีความแน่นอน ในทำนองเดียวกัน พื้นที่ทางเพศสภาพก็มีพลวัตด้วย พื้นที่ของผู้ชายและผู้หญิงแตกต่างกันไปตามการแบ่งงานกันทำและมันอาจเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนบทบาททางเพศสภาพ ความรับผิดชอบ และผลประโยชน์ แม้ว่าพื้นที่ของผู้หญิงและผู้ชายในบางครั้งจะเหลื่อมซ้อนและพึ่งพาอาศัยกันและกัน พื้นที่นั้น ๆ ก็อาจแตกต่างกันไปตามอายุและสถานภาพทางเศรษฐกิจด้วย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved